

QuickScan Conventionele Explosieven

Graafwerkzaamheden aan de oevers van de Dinkel tussen de
Duitse grens te Glane en de Beuningerbrug te Beuningen

Versie D 1.0

Vechtstromen

Postbus 5006
7600 GA Almelo

Sweco Nederland B.V.
Groningen, 27 januari 2017

Verantwoording

Titel : QuickScan Conventionele Explosieven

Subtitel : Graafwerkzaamheden aan de oevers van de Dinkel tussen de Duitse grens te Glane en de Beuningerbrug te Beuningen

Projectnummer : 353037

Referentienummer : SWCNL353037

Revisie : D 1.0

Datum : 27 januari 2017

Auteur(s) : J. Mentink

Gecontroleerd : Drs. M. Zwaanswijk

Contact : Sweco Nederland B.V.
Rozenburglaan 11
9727 DL Groningen
Postbus 7057
9701 JB Groningen
T +31 88 811 66 00
www.sweco.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Inleiding t.b.v. de deelonderzoeken	4
1.1.1	Aanleiding en doel.....	4
1.1.2	Begrenzing plangebied.....	4
1.1.3	Deelonderzoeken	4
1.2	QuickScan NGE	4
1.3	Leeswijzer	5
1.4	Kwaliteit	5
2	QuickScan.....	6
2.1	Algemeen.....	6
2.2	Literatuur en archiefonderzoek	6
2.3	Resultaten literatuur- en archiefonderzoek.....	6
2.3.1	Aanvang oorlog: mei 1940.....	6
2.3.2	Bezettingsjaren	7
3	Evaluatie en aanbevelingen.....	9
3.1	Inleiding	9
3.2	Oorlogshandelingen	9
3.3	Evaluatie	9
3.4	Aanbeveling	10
Bijlage 1	Overzichtskaart projectgebied	

1 Inleiding

1.1 Inleiding t.b.v. de deelonderzoeken

1.1.1 Aanleiding en doel

Het Dinkeldal bestaat uit het rivierdal van de Dinkel met een aantal zijbeken en beslaat ongeveer 500 ha. De Dinkel is een rivier met een natuurlijk karakter en heeft een belangrijke water afvoerende functie, ook voor water uit Duitsland. Bovenstrooms van de aftakking van het Omleidingskanaal (bij het verdeelwerk) heeft de Dinkel een vrij natuurlijke hydrodynamiek. Benedenstrooms van deze aftakking is de hydrodynamiek sterk gereguleerd. Landschappelijk is het een gaaf beekdal, gekenmerkt door hoogteverschillen, houtwallen, bossen en vochtige en schrale graslanden en heideterreinen. Ongeveer 70% van het rivierdal is in agrarisch gebruik, de overige gronden zijn in gebruik voor recreatie, natuur en water.

In het Dinkeldal is 352 ha aangewezen als Natura 2000-gebied, waarvan 37 ha van beheer moet veranderen. In het akkoord 'Samen werkt Beter' is afgesproken om de opgave van de Natura 2000 en de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) te combineren met andere opgaven in het gebied om een goede balans tussen ecologie en economie te krijgen. Voor het Dinkeldal zijn de verschillende opgaven voor natuur, water, landbouw en recreatie in kaart gebracht in de verkenning voor het Dinkeldal. De verkenning is gemaakt door het waterschap in samenwerking met betrokken partners in het gebied.

Eind 2016 heeft Sweco van waterschap Vechtstromen voor het bovenstroomse gedeelte van de Dinkel de opdracht gekregen om een inrichtingsplan op te stellen en noodzakelijke deelonderzoeken uit te voeren.

Het inrichtingsplan is de basis voor de ruimtelijke vertaling in een Provinciaal Inpassingsplan en voor het verwerven van voldoende grond voor met name stroomdalgraslanden. Doel van het inrichtingsplan is om alle wettelijke opgaven voor het Dinkeldal voortvloeiend uit Natura 2000/PAS en Kaderrichtlijn water (KRW) een plek te geven.

Daarnaast voorziet het inrichtingsplan in een belangrijke opgave om maatregelen uit te werken ter voorkoming van wateroverlast, voortvloeiend uit de evaluatie van de Bestuursverklaring 2000, en deze opgave te combineren met de Natura 2000/PAS/KRW-opgave. Ook moeten maatregelen bijdragen aan de versterking van de landbouw en worden waar mogelijk wensen ten aanzien van recreatie meegenomen.

1.1.2 Begrenzing plangebied

Het plangebied voor het inrichtingsplan en de deelonderzoeken omvat de trajecten van de Boven- en Midden-Dinkel tussen de Beuningerbrug bij Beuningen in het noorden en de Duitse grens bij Glane in het zuiden. Het traject tussen Duitse grens en uitmonding Snoeijinksbeek wordt gerekend tot de Boven-Dinkel en het traject vanaf Snoeijinksbeek tot aan Beuningerbrug wordt gerekend tot de Midden-Dinkel (Waterschap Vechtstromen 2015). In Bijlage 1 is een weergave van de projectlocatie opgenomen.

1.1.3 Deelonderzoeken

Ten behoeve van het op te stellen inrichtingsplan en de te volgen procedures zijn deelonderzoeken uitgevoerd. Deze onderzoeken zijn in afzonderlijke documenten beschreven. Onderhavig onderzoek zal ingaan op deelonderzoek QuickScan Niet Gesprongen Explosieven.

1.2 QuickScan NGE

De mogelijke aanwezigheid van explosieven in de ondergrond houdt over het algemeen in Nederland verband met de Tweede Wereldoorlog. Handelingen die leidden tot niet gesprongen conventionele explosieven in de bodem betroffen bijvoorbeeld het afwerpen van munitie,

beschietingen vanuit de lucht/vanaf het water/op het land, het neerstorten van vliegtuigen, gevechten tijdens de begin- en eindfase van de Tweede Wereldoorlog, het dumpen van munitie en het verdedigen van gebieden met mijnenvelden, e.d.

Indien er bij voorgenomen (bouw)werkzaamheden een redelijk vermoeden bestaat op het aantreffen van conventionele explosieven (CE) in de (water)bodem, zal eerst een vooronderzoek moeten worden uitgevoerd. Dit wordt voorgeschreven vanuit bouwprocesbepalingen in het Arbobesluit en de V&G voorbereidingsfase.

Bij een QuickScan wordt een beperkte hoeveelheid historische gegevens verzameld om vast te stellen of er sprake is van een “redelijk vermoeden” op het aantreffen van CE in de (water) bodem. Hiervoor zijn geen richtlijnen opgesteld. De scope van het onderzoek is daarbij de positie van de gebeurtenissen en een (arbitraire) marge van circa 500 meter daaromheen. De genoemde marge houdt rekening met het feit dat niet alle historische informatie plaatsaccuraat is.

1.3 Leeswijzer

In het voorliggende rapport komen de volgende aspecten aan de orde:

- de bronnen en resultaten van de QuickScan (hoofdstuk 2);
- de evaluatie onderzoekshypothese en conclusies en aanbevelingen (hoofdstuk 3).

1.4 Kwaliteit

De QuickScan, behandeld in deze rapportage, is op zorgvuldige wijze uitgevoerd volgens algemeen gebruikelijke inzichten en methoden. Er zijn geen richtlijnen opgesteld voor het beantwoorden van de thesis “is er sprake van een redelijk vermoeden”. De QuickScan is niet volgens de beoordelingsrichtlijn “Opsporen Conventionele Explosieven” WSCS-OCE uitgevoerd. Een QuickScan is gebaseerd op een (relatief) beperkt archiefonderzoek. Zodoende blijft het mogelijk dat relevante informatie niet wordt achterhaald.

2 QuickScan

2.1 Algemeen

In voorliggend hoofdstuk zijn de globaal geraadpleegde bronnen en resultaten gepresenteerd.

2.2 Literatuur en archiefonderzoek

Voor de QuickScan zijn de volgende archiefinstellingen en literatuur geraadpleegd:

Vliegtuigcrashes:

- Texlaweb (airwar.texlaweb.nl);
- Verliesregister 1939-1945, Alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog (min. v. Defensie).

Regionale oorlogsgeschiedenis

- Gemeentearchief Losser
- De Historische Kring Losser. Dhr. van Slageren
- Historische vereniging De Dree Marken. Dhr. Tijman
- Telefonisch overleg dhr. J. Rolink (crashlocatie Lutterzandweg 9)

Publieke archieven

- Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD); in het digitale zoekstelsel is gezocht naar voor OCE's relevante informatie. Deze is niet aangetroffen;
- V1 & V2 inslagen kaart Nederland
- 2nd Tactical Airforce kaart Nederland
- Luchtfotoarchief WUR
- IKME, Indicatieve Kaart Militair Erfgoed

2.3 Resultaten literatuur- en archiefonderzoek

Het onderstaande overzicht is opgemaakt aan hand van de genoemde bronnen.

2.3.1 *Verslaglegging aanvang oorlog: mei 1940*

Begin mei 1940 liep de dreiging van een oorlog met Duitsland op. Langs de gehele grens met Duitsland waren sinds de mobilisatie van 28 augustus 1939 troepen gestationeerd. Hun taak bestond uit het melden van grensoverschrijdingen en deze zo veel als mogelijk te vertragen. Ze hadden geen opdracht om gevechtshandelingen met de Duitsers aan te gaan. De grenscompagnieën waren opgesplitst in detachementen van 25 tot 30 man. Bij De Lutte was het 9e grensdetachement gelegd. De middelen om een aanval van de Duitsers te vertragen waren minimaal.

Op 9 mei 1940 werd bericht van uiterste dreiging gegeven. Putringen werden op de weg geplaatst en trotyl (explosief) werd aan bommen aangebracht, gereed voor ontsteking om zo wegen te versperren.

Op 10 mei 1940 viel Duitsland middels een trein Nederland binnen. De trein kwam voor de spoorbrug over de Dinkel tot stilstand, waarna Duitse soldaten de brug controleerden op mogelijk aanwezige explosieven. De brug was niet ondermijnd.

Zonder veel problemen werden de overige aangebrachte versperringen aan de kant geschoven en begon de opmars. De soldaten van het detachement De Lutte gaven zich over aan de Duitsers. Er werd geen schot gelost.

In de beknopte literatuur zijn geen aanwijzingen gevonden voor oorlogshandelingen in de nabijheid van het onderzoeksgebied.

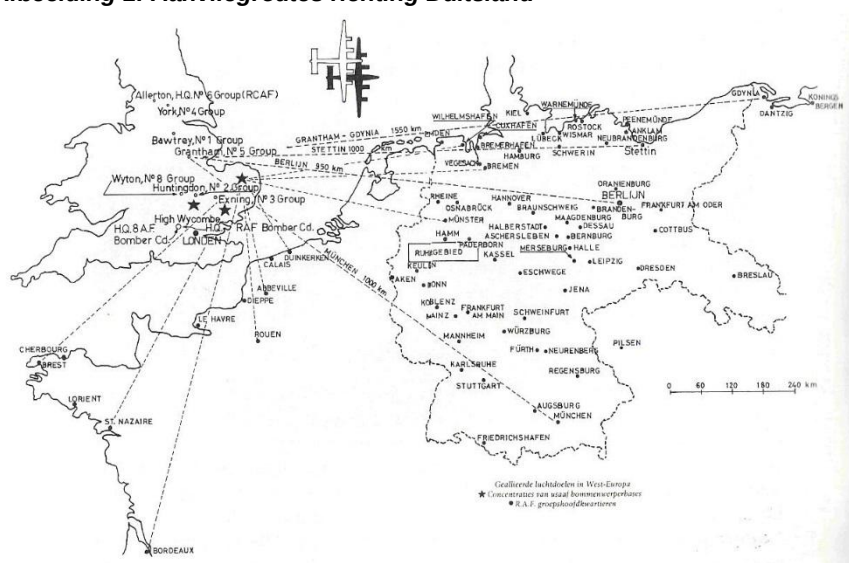
2.3.2 Bezettingsjaren

Luchtoorlog

Aanvliegroutes van de geallieerde vliegtuigen kruisten de provincie Overijssel in de lijn van Norwich – Duitsland (Münster). Dit komt overeen met de literatuur van de RAF (zie afbeelding 1). Daarbij wordt opgemerkt dat piloten soms bewust voor alternatieve aanvlieg routes kozen of onvoldoende in staat waren zich goed te kunnen navigeren.

Deze vluchten werden uitgevoerd om de (met name) industrie in Duitsland te bombarderen. Het kwam voor dat een bommenwerper op de retourvlucht zijn niet afgeworpen bommen boven dunbevolkt gebied afwierp. Het landen met bommen aan boord brengt grote risico's met zich mee. Voor zover ons bekend is dit niet gebeurd nabij de Dinkel.

Afbeelding 1: Aanvliegroutes richting Duitsland

Als antwoord plaatste de bezetters langs deze vliegroutes radarposten en luchtafweerposities. 6 kilometer in westelijke richting was tussen Losser en vliegveld Twenthe een dergelijke radarpost gesitueerd, bekend onder de Duitse codenaam "Fox". Achterhaald is dat deze locatie ingericht was met een radar, autoloosden en een barrakenkamp.

Vliegveld Twente werd tijdens de oorlogsjaren gebruikt door de Luftwaffe. De eerste eenheid die op de basis arriveerde was het III./NJG 1. Dat was op 22 juli 1941. De eenheid beschikte over Messerschmitt BF 110's en bleef bijna 3 jaar op de Fliegerhorst. In die periode brachten deze nachtjagers de Britse bommenwerpervloot ernstige verliezen toe. In 1943 en 1944 gebruikten ook andere nachtjagereenheden enige tijd vliegveld Twente. Bijvoorbeeld de eenheden I. en II./NJG 5.

In het verliesregister zijn diverse vliegtuigen geregistreerd welke in de regio zijn neergestort. In de directe omgeving van de Dinkel, nabij het Lutterzand is bekend dat een Halifax III (bommenwerper) in de oever is neergestort. Het is niet gelukt te achterhalen waar nabij Lutterzandweg 9 dit is gebeurd.

Op 14 januari 1945 zijn ter hoogte van de Zandbergen (ten oosten van de Dinkel) en de Scholtingstraat in Losser (ten westen van de Dinkel) twee Focke-Wulf Fw 190's (jagers) neergestort.

Bombardement op Glane

In Glane nam begin 1945 het oorlogsgeweld toe. Op 15 februari zijn er ongeveer 35 brisantbommen afgeworpen door Geallieerde vliegtuigen. De bommen waren vermoedelijk bestemd voor Gronau, dat in de Tweede Wereldoorlog een aantal keren werd gebombardeerd. De meeste schade ontstond aan de Glanergrensweg, dichtbij de Gronausestraat, en aan de Hoge Veldweg.

Diverse woningen in de buurt, werden ernstig beschadigd, waarvan circa 25 totaal onbewoonbaar waren. De huizen zijn niet herbouwd. Bij het ploegen van de akker komt op locatie nog altijd puin naar boven.

Volgens mondelinge informatie van de heer H. Noordkamp (voormalig bewoner van Gronausestraat 457) is er nog een niet gesprongen vliegtuigbom aanwezig in het bosje tussen deze woning en het BBL-terrein.

Mitrailleursnesten

In de Zandbergen zijn overblijfselen te vinden van door de Duitsers aangelegde mitrailleursnesten. 200 meter ten noorden van de kruising tussen de Ravenhorsterweg en Drielandweg is een dergelijk nest gesitueerd.

Bevrijdingsdagen

Te Enschede liep de opmars vast op de opgeblazen Lonnekerbrug. Na de bevrijding van de steden Oldenzaal en Enschede is het geallieerde leger in de richting van Nordhorn, Bad Bentheim en Gronau opgetrokken. Hierbij werd Losser op 3 April 1945 zonder slag of stoot bevrijd. Denenkamp, Beuningen en De Lutte op 2 april, waarbij in De Lutte relatief grote weerstand werd geboden door de bezettingstroepen. Over schermutselingen rond de Dinkel is weinig bekend. Zowel door de Duitse- als de geallieerde troepen is bij de bevrijding van De Lutte CE's ingezet. Er werd geschoten op het Bernardusgebouw, waar Duitse munitie lag opgeslagen en ook de katholieke kerk en aangrenzende gebouwen liepen schade op.

Overige informatie

Op de militaire erfgoed kaart zijn binnen het onderzoeksgebied geen oorlog gerelateerde elementen aangegeven. Er zijn inslagen van V1 en V2 raketten gemeld maar niet binnen 500 meter van de Dinkel. Het Archief van WUR ontsluit geen luchtfoto's waar de locatie op terug te vinden is.

3 Evaluatie en aanbevelingen

3.1 Inleiding

In voorliggend hoofdstuk worden de gevonden feitelijkheden geëvalueerd. Op basis van deze evaluatie wordt een aanbeveling gegeven voor het vervolg.

3.2 Oorlogshandelingen

Er is geen aanleiding aan te nemen dat bruggen over de Dinkel uitgerust zijn geweest met explosieven. Wel zijn enkele bommen met trotyl uitgerust zodat deze bommen als wegversperring over de weg zouden komen te liggen bij ontsteking van het explosief. Onbekend is hoe deze geruimd zijn. Onbekend is waar explosieven op bommen zouden zijn aangebracht in de voorga- gen van de bezetting.

Op de grond hebben zich tijdens de bezettingsjaren relatief weinig oorlogshandelingen voltrok- ken. De projectlocatie lag tussen de aanvliegroute van de geallieerde vliegtuigen. Er zijn in de omgeving diverse Engelse, Amerikaanse en Duitse bommenwerpers en jagers neergestort. Bo- ven Twente heeft zich een intensieve luchtoorlog voltrokken. Bekend is dat ter hoogte van De Lutte een bommenwerper (Halifax III) op de terugweg van Duitsland is neergestort dichtnabij de oever van de Dinkel. Tevens zijn een tweetal jagers neergestort aan weerszijde van De Dinkel t.h.v. Losser.

Glane is getroffen door een vergissingsbombardement. Gesproken wordt over brisantbommen.

De bevrijding van De Lutte was het decor van intensieve gevechten op de grond waarbij over en weer is geschoten met zware CE's. In de geraadpleegde bronnen is geen bewijs gevonden van gevechtshandelingen op de grond binnen een straal van 500 meter rond de Dinkel, met een mogelijke uitzondering voor de oost- en westzijde van De Lutte.

Wel zijn er mitrailleursnesten gevonden dichtnabij de oostelijke oever. Onbekend is of deze ook daadwerkelijk zijn gebruikt.

3.3 Evaluatie

Op basis van de geraadpleegde bronnen geeft de QuickScan aanleiding er vanuit te gaan dat binnen 500 meter van het onderzoeksgebied op verschillende locaties sprake is geweest van oorlogshandelingen waarbij mogelijk niet gesprongen explosieven zijn achterbleven. Omdat het doel van deze QuickScan is om vast te stellen of sprake kan zijn van OCE is aan die doelstel- ling voldaan.

Neveneffect is dat een beeld is ontstaan van de verwachting voor niet gesprongen explosieven op locatie:

- Er waren wel strategisch doelen ter plaatse van de Dinkel aanwezig, zijnde enkele bruggen.
- Er zijn geen feiten gevonden die de aanleiding geven dat deze doelen ook daadwerkelijk de- cor zijn geweest van oorlogshandelingen. Gezien regionaal goed bekend is welke handel- ings plaatst hebben gevonden bij welke bruggen, zie ook het Canon van Overijssel, wordt het risico gering ingeschat;
- De gemeente Losser en twee lokale geschiedkundige kringen hebben aangegeven niet over informatie te beschikken met betrekking tot de aanwezigheid van OCE ter plaatse van het projectgebied;

Met uitzondering van de neergestorte Halifax III, de neergestorte jagers, de gebombardeerde locatie te Glane, de oevers ter hoogte van De Lutte is de kans op het aantreffen van restmunitie in de oevers op basis van de verkregen informatie niet groter geschat dan op een willekeurige andere onverdachte locatie in de regio.

3.4 Aanbeveling

De QuickScan geeft voldoende argumenten om aan te nemen dat er sprake is van een redelijk vermoeden op het aantreffen van conventionele explosieven (CE) in de (water)bodem. Er zijn verschillende incidenten geweest in en nabij het projectgebied. Met het oog op het aantal oorlogshandelingen en de onderlinge spreiding van de indicaties adviseren we een vooronderzoek uit te voeren voor het volledige projectgebied.

Bij een beperkt aantal gebeurtenissen is het voordeliger om enkele opzichzelfstaande vooronderzoeken uit te voeren. Gezien het bovengenoemde is het in voorliggende project niet kosten effectief de vooronderzoeken te concerteren op de 5 locaties. Een vooronderzoek voor het volledige projectgebied heeft dan ook de voorkeur.

